

**EMİNE SEVGİ ÖZDAMAR'IN MUTTERZUNGE ADLI ESERİNDEKİ KALIP İFADELER
VE TÜRKÇE ÇEVİRİSİNDEKİ KARŞILIKLARI¹**

*EXPRESSIONS CITED IN EMİNE SEVGİ ÖZDAMAR'S MUTTERZUNGE AND THEIR
MEANINGS IN TURKISH TRANSLATION*

Doç. Dr. Umut BALCI

Batman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, balci_u@yahoo.de

Medeni AKGÜN

Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, medeniakgun@hotmail.com

ÖZ

Emine Sevgi Özdamar'ın Mutterzunge adlı eserinin dilsel analizi üzerine odaklanan çalışmamızın temel araştırma konusunu, bu eserde kullanılan atasözü, deyim ve diğer kalıp ifadelerin kaynak eserden hedef esere hangi çeviri yöntemine göre aktarıldığı oluşturmaktadır. Bu bağlamda kaynak eserde kullanılan atasözü, deyim, kalıp ifade gibi dilsel kullanımlar listelenmiş, bu kullanımların hedef esere hangi çeviri tekniğine göre aktarıldığı betimsel araştırma yöntemine göre analiz edilmiştir. Analizden elde edilen veriler ışığında, tercih edilen çeviri tekniğinin eserin anlamsal bütünlüğünü koruması açısından uygunluğu da bu çalışmada tartışılmıştır. Çalışmamızın örneklemini oluşturan Mutterzunge adlı eser Türk Göçmen Edebiyatı'nın eserlerinden biri olmasından dolayı, çalışmamızda ayrıca Göçmen Edebiyatının temel özelliklerine, kuşaklar ve temsilcilerine değinilmiştir. 103 sayfadan oluşan Mutterzunge adlı eserde toplam 180 adet deyim, atasözü ve kalıp ifade kullanımına rastlanmıştır. Bu 180 kullanımın %54,39'unun Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri yöntemine göre hedef dile aktarılması okurda yüksek oranlı bir anlaşılabilirlik durumu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu çeviri yöntemine göre hedef dile aktarılan dilsel kullanımların hedef dilde karşılıkları tam anlamını yakalayamamaktadır. Bundan dolayı, edebi çevirilerde kaynak eserde yer alan dilsel ifadelerin hedef dile sözcüğü sözcüğüne değil de eşdeğer karşılıklarıyla çevrilmesi daha faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Emine Sevgi Özdamar, Göçmen Edebiyatı, Çeviri Teknikleri, Kalıp İfadeler, Atasözü, Deyim

ABSTRACT

Main research topic of our study which focuses on the linguistic analysis of Emine Sevgi Özdamar work, Mutterzunge, consists of the translation method by which the proverbs, idioms and other expressions used in this work were translated to the target work. In this context, linguistic usages such as proverbs, idioms, and expressions used in the source work are listed and the method of rendition of those usages to the target work and the translation technique was analyzed according to the descriptive research method. In the light of data obtained from the analysis, the pertinence of the preferred translation method in terms of preserving the semantic integrity of the work is also discussed in this study. Since Mutterzunge is one of the major works of Turkish Immigrant Literature, which constitutes our study, we mentioned the main characteristics, the generations and the representatives of Migrant Literature in our study. As a result of this study, a total of 180 idioms, proverbs and expressions were found in Özdamar's work, Mutterzunge, consisting of 103 pages of, we established that the paraphrasing 54.39% of these 180 expressions into the target language resulted in a high level of ambiguity among the readers. Because, the meaning of

¹ Bu çalışma Doç. Dr. Umut BALCI danışmanlığında Medeni AKGÜN tarafından hazırlanan Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir. Ayrıca 4-6 Mayıs 2018'de Urfa'da düzenlenen GAP Zirvesi II. Uluslararası PİRİ REİS Dil-Tarih-Cağrafya kongresinde sunulmuş bildirinin genişletilmiş halidir.

those expressions which are translated to the target language according to this method, can't give the exact meaning of those used in the target equivalents. Therefore, it would be more suitable to translate linguistic expressions contained in the source work into their equivalents in the target language rather than verbatim translation.

Keywords: Emine Sevgi Özdamar, Migrant Literature, Translation Techniques, Expressions, Proverb, Idiom

1. GİRİŞ

Göçmen Edebiyatı bir edebi akım, dönem veya yaklaşım olarak, ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar hem Alman Edebiyatını hem de Türk Edebiyatını doğrudan etkilemiş ve her iki ülkenin edebiyatlarını biçimlendirmiş bir kavramdır. Bu kavram edebiyatbilimciler ve akademisyenler tarafından çokça tartışılmıştır. *Göçmen Edebiyatı* kavramı tam anlamıyla oturmuş, genel geçer bir kavram değildir. Göçmen ifadesinin siyasi bir boyutu olduğu, bundan dolayı bu ifade yerine daha genel geçer bir kavramın kullanılması gerektiği üzerine vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda yapılan bilimsel çalışmalar ve kavram arayışı süresince farklı alternatifler ortaya atılmıştır. Bunların ilki *gurbetçi edebiyatı* (Ausländerliteratur) kavramıdır. *Gurbetçi edebiyatı* kavramı sadece Almanya'da yaşayan Türk göçmenleri değil, tersine orada bulunan farklı millet ve etnik kökene dayanan herkesi kapsayan bir kavramdır (Rösch, 1992:13). Bu yüzden *gurbetçi edebiyatı* kavramı çok tutulan bir kavram olmamıştır. Tartışılan diğer bir kavram ise *konuk işçi edebiyatı* (Gastarbeiterliteratur) kavramıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya büyük bir ekonomik krizin içine düşmüş, iş gücünün (eli iş tutabilecek erkekler) büyük bir kısmını savaşta kaybetmişti. İş gücü açığını kapatmak ve ülkenin ekonomisini canlandırmak için Alman hükümeti farklı ülkelerden işçi talep etme kararı almış, bu karar çerçevesinde İtalya, Yunanistan, İspanya, Türkiyegibi ülkelerden 1955 yılında başlamak üzere birçok işçi Almanya'ya akın etmiştir (Bkz. Yano, 2007:2; Kocadoru, 1997:2). Pek çok ülkenin işçileri Almanya'ya kalıcı statüde giderken, sadece Türkiye, Fas ve Tunus'tan giden işçiler geçici statüsündeydiler (Yano, 2007:3). Sözleşmeye göre, Türkiye'den Almanya'ya çalışmak amacıyla giden işçiler belli bir süre orada çalışacak, Almanya'nın iş gücü ihtiyacı kapanınca ülkelere geri döneceklerdi. İki ülke arasında imzalanan sözleşmenin bu maddesinden dolayı bazı bilim adamları ve edebiyatçılar *konuk işçi edebiyatı* kavramını önermişlerdir (Bkz. Kocadoru, 1997:2). Lakin bu kavram da rencide edici anlamından dolayı (Tekinay, 1997:28; Lange, 1996:6) fazla tutulmamıştır.

İşçilerin Almanya'ya göç edip orada çalışmaya başlamasından kısa bir süre ağır iş koşulları, Alman kültürüne ayak uyduramama, memleket hasreti gibi temel konulardan ötürü duygusal çöküntü yaşamaya başlamış, bu duygularını oluşturdukları edebi eserlere yansıtmaya başlamışlardır. Dönemin edebi eserleri göçmenlerin bu tarz duygularıyla dolu olduğundan dolayı bu dönemin edebiyatı *ezilenler edebiyatı* (Literatur der Betroffenheit) olarak adlandırılmıştır. Kısa süreli duygu yoğunluğu üzerine odaklanan bu kavramın da tutulmaması, *Göçmen Edebiyatı* (Migrantenliteratur) ve *Sürgün Edebiyatı* (Exilliteratur) kavramlarını gündeme getirmiştir. *Sürgün Edebiyatı*, Almanya'da yaşayan Türklerin edebiyatını karşılayabilecek bir kavram değildir, çünkü Almanya'da yaşayan Türklerin edebiyatı kendiliğinden, doğal yollarla ortaya çıkan bir edebiyattır (Kocadoru, 1997:4). *Göçmen Edebiyatı* kavramı ise göç bağlamında değerlendirilen ve öğrencisinden tüccarına, sanatçısından işçisine kadar, Almanya'ya göç eden herkesi kapsamaktadır. Rösch (1992:18) bu edebiyatı öz kültürel etmenlerin etkisinde kalan ve sadece Alman edebiyatı olarak adlandıramayacak bir edebiyat kolu olarak görmektedir. Yani Rösch, bu edebiyatı adlandırırken onu Alman edebiyatından illaki ayırmak gerektiğini ifade etmiştir. Ele aldığımız tüm kavramlar göz önünde bulundurulduğunda, *Göçmen Edebiyatı* en sık kullanılan kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. KUŞAKLAR VE KONULAR

Almanya'ya işçi göçünün başlamasından günümüze kadarki zaman dilimi bağlamında Almanya'da eser veren Türk yazarları üç kuşağa ayrılmaktadır. Her kuşağın konu seçkisi, Alman toplumu ve kültürüne yaklaşımları ve kullandıkları edebi türler farklılıklar göstermektedir (Öztürk, 2001:3). *Birinci kuşak yazarları* Kocadoru (2004:134) göçmen edebiyatının öncüleri olarak ifade etmektedir. Bu yazarlar yaklaşık olarak 60-65li yıllarda eser yayınlamaya başlamışlardır. Bu kuşağın yazarları (Yüksel Pazarkaya ve Şinasi Dikmen hariç) eserlerini Türkçe yazmışlardır (Balcı, 2017:60). Eserlerin çok büyük bir kısmı prosa (düz yazı) türünde olup bu eserlerde ağırlıklı olarak *yabancı kültür içinde yaşamının olumsuz etkileri, ağır iş koşulları, dil sorunu, memleket hasreti, yalnızlık, toplumdan soyutlanma, memlekete dönüş beklentisi* (Balcı, 2017:6) konuları işlenmiştir. *İkinci kuşak* yazarların birinci kuşak yazarlarından ayrılan temel özellikleri eserlerini Almanca yazmalarıdır. Bu kuşağın yazarları iki kültür arasında sıkışık kaldıklarından dolayı *benlik* (Identität) sorunu yaşayan yazarlardır ve bu sorunu eserlerine net bir dille yansıtmışlardır. Kuruyazıcı (1990:98) bu dönem yazarlarının neredeyse tüm eserlerine *arada kalmışlık* (Dazwischenseins) duygusunun hakim

olduğunu ifade etmektedir. Bu dönemde en sık işlenen konular ise *karma kültür*, *benlik sorunu*, *entegrasyon*, *asimilasyon*, *arada kalmışlık* ve *kimlik arayışı*dır. İşlenen bu konuları Kocadoru (2003:21) üç soruyla özetlemiştir: *Ben kimim? Nereden geliyorum ve nereye gidiyorum?* İkinci kuşak yazarlarının eserlerinde işlenen konuların alt yapısı bu üç soru etrafında dönmektedir. *Üçüncü kuşak* önceki kuşaklardan çok farklı bir çizgide ilerlemiştir. Dönemin yazarları önceki kuşakların duygusal yaklaşımlarını aşmış, Alman kültürünü yakından tanımış ve içindeki korkuyu atmıştır. Bundan dolayı konu seçkisi de değişmiştir. Önceki kuşakların yalnızlığı, benlik sorunu, arada kalmışlığı bu kuşakta görülmemektedir (Kocadoru, 2004:135). Üçüncü kuşak yazarlarının temel amacı Almanlarla ortak yaşam alanı oluşturmak ve bir arada huzur içinde yaşamaktır.

3. EMINE SEVGI ÖZDAMAR

1946 yılında Malatya’da doğan Emine Sevgi Özdamar, İstanbul ve Bursa’da büyümüştür. Almanya’ya ilk defa 18 yaşındayken gitmiştir. 1965-1967 yıllarında Batı Almanya’da iki yıl bir fabrikada işçi olarak çalışmıştır. (Asutay/Çelik, 2015). Daha sonra İstanbul’da bir oyunculuk okulunda 3 yıl eğitim gören Özdamar, 1976 yılından itibaren tiyatro eğitimi için tekrar Almanya’da yaşamaya başlar. Berlin’deki Volksbühne’de sahne alan Özdamar, Brecht’in eserlerini sahneleyen Benno Besson ile birlikte çalışma fırsatı bulmuştur. Sonraki yıllarda Paris, Bochum, Berlin, Frankfurt ve Münih sahnelerinde de rol almıştır (Ekiz 2007:7). Bazı filmlerde de rol alan Özdamar, 1990 yılında ilk öykü kitabı olan *Mutterzunge*, 1992 yılında ise ilk romanı olan *Das Leben ist eine Karawansarei, hat zwei Türen, aus einer kam ich rein, aus der anderen kam ich raus* isimli eserlerini yayınlamıştır. 1998 yılında ise *Die Brücke vom goldenen Horn* adlı romanı yayımlanmıştır.

3.1. Mutterzunge

Özdamar’ın ilk kitabı olan *Mutterzunge*, dört hikâyeden oluşmaktadır; *Mutterzunge*, *Großvaterzunge*, *Karagöz in Almania* ve *Karriere einer Putzfrau*. Hikâyelerin her birinde ana dili sorunsalını ele alıp gerçek ana dili arayışını sürdüren Özdamar’ın bu dört öyküsünden yola çıkarak, Almanya’da yaşayan bir işçinin karşılaştığı ilk ve en büyük sorunun, yabancı olduğu bir dil ile karşı karşıya kalmak olduğunu öğreniyoruz. Bunu da bize göre Özdamar, geliştirdiği üslubuna özgü bir dille yansıtmaktadır. Öykülerden edindiğimiz izlenime göre Özdamar’ın oluşturduğu bu dilde Türkçe, Arapça ve Almanca kelimeler bulunmaktadır ve bize göre bu, Almanya’ya giden bir göçmenin kültürler arasında sıkışıp kalmışlığını ifade etmektedir.

Mutterzunge adlı eserinde yazar, ana dilini kaybetmesini ve onu yeniden bulmak için başvurduğu çözümleri irdelemektedir. Eser de zaten ilk cümlesiyle buna işaret etmektedir: *In meiner Sprache heißt Zunge: Sprache* (Özdamar, 2002:9). Dilini yeniden bulmak için tüm Berlin’i gezmektedir hikâyenin kahramanı. Hikâyenin birçok yerinde bunu ifade etmektedir Özdamar: *Wenn ich nur wüsste, in welchem Moment ich meine Mutterzunge verloren habe.* (age., 11) ve *“Vielleicht habe ich meine Mutterzunge im IC-Restaurant verloren.”* (age., 12) gibi cümlelerle ana dilini nerede ve ne zaman kaybettiğini irdelemektedir. Hikâyedeki genç kadın, hem Berlin’i gezmektedir, hem de ana dilini aramaktadır, çünkü konuştuğu Almanca, kendi dilini unutturmuştur ona, onu eksiltmiştir. Hikâyenin bir teması da, kadının Arapça öğretmeni İbni Adullah ile yaşadığı ve bunu hikâyede çeşitli tasvirlerle anlattığı aşktır. Cümlelerinde kullandığı dil, duygu yüklü ve tasvirlerle dolu bir anlatımdır. Bazı yerlerde Kur’an’dan alıntılar yapan anlatıcı, bazı yerlerde Türkçe masallar ve hikâyelerden alıntılar yapmaktadır.

4. ÇEVİRİ TEKNİKLERİ

Çalışmamız, Özdamar’ın *Mutterzunge* adlı eserinde kullanılan atasözü, deyim ve kalıp ifadelerin hedef dile aktarılması üzerine yoğunlaştığından dolayı, bu kısımda çeviri tekniklerine kısaca değinilecektir.

Çeviride **ödünç alma** tekniği hedef dilde karşılığı olmayan sözcükler için kullanılmaktadır. Yalçın (2015:98) ödünç almayı *bir sözcüğün kaynak dilden hedef dile çevrilmeden aynen aktarılması* olarak tanımlamaktadır. Kaynak dildeki bir sözcüğün hedef dilde hiçbir karşılığı yoksa o sözcük hedef dile olduğu gibi aktarılır, böylece o sözcük hedef dil tarafından ödünç alınmış olur. Örneğin;nFr. baguette → Tr. bagnet, En. Kowboy, → Tr. kovboy. **Öykünme** tekniğinde *kaynak dildeki bir sözcük ya da yapının hedef dile sözcüğü sözcüğüne aktarılır* (Yalçın, 2015:99). Hedef dilde olmayan bu sözcük veya yapı zamanla hedef dilin bir parçası haline gelmektedir. Örneğin; Dt. eine Rolle spielen → Tr. bir rol oynamak, Dt. unter Kontrolle bringen → Tr. kontrol altına almak, En. Science-fiction → Tr. bilim-kurgu. **Sözcüğü sözcüğüne çeviri** ise aynı dil ailesinden gelen diller arasında yapılan çeviride tercih edilen bir yaklaşımdır. Çünkü aynı dil ailesinden gelen dillerin sözcük yapıları, sözdizimsel kuralları ve dilbilgisi özellikleri birbirine çok yakındır. Bu açıklamalar ışığında Yalçın (2015:99) bu çeviri tekniğini *birebir çeviri işlemi* olarak tanımlamaktadır. Bu çeviri

yaklaşımında her bir sözcüğün cümle içindeki kullanımına bakılmaksızın sadece sözcük türüne uygun olarak sözlükteki ana anlamına karşılık gelen ifade kullanılır (Bkz. age. 114). Sözcüğü sözcüğüne çeviride isim, öbekler, yan cümleler kaynak metinde olduğu gibi aktarılır. Bu yaklaşım genellikle yabancı dil derslerinde dil bilgisi kurallarını öğretmek amacıyla tercih edilir. Bu çeviri tekniğinde özellikle kültürel aktarımlar, deyim ve atasözleri hedef dilde karşılıklarını bulamaz ve büyük anlamsal hatalara neden olur. **Yer değiştirme** tekniğine göre kaynak dilin sözdizimi hedef dile farklı bir sözdizimle aktarılır. Yani cümlede sözcüklerin yeri değiştirilmektedir. Kaynak metin ile hedef metin arasında sözcüklerin yeri değiştirilmesine rağmen metnin veya çevrilen cümlelerin anlamı değişmez, aynı kalır. Bu yaklaşımı da Yalçın (2015:99) *hedef metinde kaynak metin öğelerinin anlamı değişmeden yer değiştirmesi* olarak ele almaktadır. Bu durumda kaynak dildeki bir fiil hedef dile isim, fiilimsi olarak veya kaynak dildeki bir zarf hedef dile fiil, fiilimsi olarak çevrilebilir. Ayrıca cümlelerin anlamını bozmadan dilbilgisi yapısını değiştirmek de biçim değiştirme tekniğine dahil edilmektedir. Örneğin; Dt. Ali sagte, dass ..... → Tr. Ali .....dığını söyledi. **Dönüştürüm** tekniği formal bir çeviri işlemidir. Genellikle dilbilgisel bir yaklaşım olup kaynak dildeki bir çatıyı hedef dile farklı bir çatı ile aktarmaktır. Örneğin hedef dilde pasif yapıda olan bir cümleyi ve söz kalıbını hedef dile aktif yapı olarak çevirme işlemidir. Bunun tam tersi de söz konusudur. **Eşdeğerlik** tekniği *kaynak dildeki bir durumu hedef dile farklı bir üslup ve yapıyla aktarma* (Yalçın, 2015:99) işlemidir. Bu teknik sıklıkla deyim ve atasözlerinin çevirisinde kullanılmaktadır. Deyim ve atasözlerini sözcüğü sözcüğüne çevirmek hedef dilde anlaşılabilirliğe sebep olabilmektedir. Bu yüzden kaynak dildeki deyim veya atasözünün hedef dildeki eşdeğeri aranır ve kullanılır. Zengin (2016:114) eşdeğerlilik kavramını *bir dildeki bir ifadenin yabancı bir dildeki karşılığıdır, diğer bir deyişle bir şeyin aynısı değil, onun eşdeğeri* olarak ifade etmektedir. Eşdeğerlilik tekniğine örnek olarak Zengin Almandaki *Wie geht es Ihnen?* cümlesini göstermektedir. Bu cümleyi Türkçeye birebir çevirdiğimizde *O size nasıl gidiyor?* şeklinde bir cümle ortaya çıkar. Ama cümlelerin asıl eşdeğeri *Nasılsınız?* ifadesidir (age.114). Dolayısıyla bir cümlelerin eşdeğeri sözcüklerin birebir çevirisi değildir. **Açıklama** yoluyla çeviri çevirmenin kaynak metinde geçen ve hedef dilde karşılığı olmayan bir sözcüğü dipnot veya ara sözcük (Dt. Apposition) ile açıklanmasıdır. Buna bazı kaynaklarda *ekleme yoluyla çeviri* veya *açıklama* (Aksoy, 2002:92) adı da verilmektedir. Kaynak kültürde var olan bir durumun hedef kültürde bulunmaması durumunda **uyarlama** tekniğine başvurulur. Bu tür çeviri tekniğine bazı kaynaklarda *yerelleştirme*, *yerlileştirme* veya *yeniden yazma* (Yazıcı, 2007:36) adı da verilmektedir. Bu çeviri tekniğinde kaynak metindeki herhangi bir kültürel özellik hedef kültürdeki bir benzeriyle karşılanır (Aksoy, 2002:91). Bu yöntemin uygulanması durumunda kaynak metin özgünlüğünü yitirir, yazarın biçimi değiştirilerek verilir, bu da çeviride sakınılan bir durumdur. Amerikan filmlerinde Amerikalı askerlerin cepheye düşman üzerine saldırırken *Allah Allah* (Aslan ve Aksöz, 2002:337) şeklinde bağırma uyarlamaya bir örnektir. Aynı şekilde He-Man adlı çizgi filmde He-Man'ın kılıcını kınından çıkarırken *Le havle vela kuvvet* (age, 337) şeklinde bağırması da uyarlamaya bir örnektir.

5. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEM

Çalışmamızın temel amacı Emine Sevgi Özdamar'ın *Mutterzunge* adlı eserindeki kalıp ifade, deyim, atasözü gibi dilsel kullanımların karşı dile hangi çeviri teknikleri bağlamında aktarıldığını irdelemek ve kullanılan çeviri tekniğinin ilgili çeviri açısından uygunluğunu tartışmaktır. Bundan dolayı, çalışmamızda öncelikli olarak *Mutterzunge* adlı eserde kullanılan bütün kalıp ifadeler tespit edilmiş, Türkçe karşılıklarıyla birlikte listelenmiş ve her bir kullanımın hangi çeviri tekniğine göre karşı dile aktarıldığı tespit edilmiştir. Böylece Emine Sevgi Özdamar'ın eserinde kullandığı kalıp ifadelerin çevirmenler tarafından en çok hangi çeviri tekniğine göre karşı dile aktarıldığı, tercih edilen çeviri tekniğinin uygunluğu ve alternatif çeviri tekniği önerileri çalışmamızda ele alınmıştır.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmamızda veriler betimsel analiz tekniğiyle ele alınmıştır. Betimsel analizde hipotez, gözlem ve yorumlama aşamaları bulunmaktadır (Bkz. Arslanoğlu, 2016:72). Bu aşamalar ışığında çalışmamızın öncelikli olarak çerçevesi oluşturulmuş, oluşturulan çerçeveye göre veriler işlenmiş, elde edilen bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır (Bkz. Yıldırım & Şimşek, 2013:256). Çalışmamızın evrenini Emine Sevgi Özdamar'ın edebi eserleri, örneklemini ise *Mutterzunge* adlı eseri oluşturmuştur. Örnekleme üzerinde yapılacak araştırma ve analizler sonucunda Özdamar'ın kalıp ifade, deyim ve atasözü kullanımı ile bu kullanımların hangi çeviri tekniğine göre hedef dile aktarıldığı konusunda genel yargılara ulaşılabilecektir.

6. ÖZDAMAR'IN MUTTERZUNGE ADLI ESERİNDEKİ KALIP İFADELER VE TÜRKÇE ÇEVİRİSİNDEKİ KARŞILIKLARI

Kaynak eser üzerinde yapılan araştıma sonucunda Özdamar'ın eserinde toplam 180 adet atasözü, deyim ve kalıp ifade kullandığı tespit edilmiştir. Bunların bazılarını örnekleyecek olursak:

(Kaynak Metin)	(Hedef Metin)	Tür	Çeviri Tekniği
Zunge hat keinen Knochen s.9	Dilin kemiği yoktur. s.7	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Müde (im Teller) sitzen s.9	Can çekişmek s.7	Deyim	Eşdeğerlilik
Bakshish geben s.9	Bahşış vermek s.7	Deyim	Ödünç Alma ve Öykünme
in Ohren kommen s.9	Kulağa gelmek s.7	Deyim	Öykünme
Voll mit Polizisten sein s.10	Polis kaynamak s.8	Deyim	Eşdeğerlilik
Auf Knie fallen s.10	Dizlerin üzerine yığılmak s.8	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
weinen s.10	İki göz iki çeşme ağlamak s.8	Deyim	Açıklama
Blut vergießen s.11	Kan dökmek s.9	Deyim	Öykünme
Lachen nicht s.12	Suratı asık olmak s.9	Deyim	Biçim Değiştirme ve Eşdeğerlilik
Mit dem Mundwinkel erzählen, oberflächlich s.12	Yarım ağızla anlatmak s.9	Deyim	Eşdeğerlilik
Allah soll euch alle verfluchen Inshallah s.13	Allah hepinizin belasını versin inşallah s.11	Kalıp İfade	Sözcüğü sözcüğüne çeviri ve Aktarma
Man hat ihnen die Milch, die sie aus ihren Muttern getrunken haben, aus ihrer Nase rausgeholt s.14	Analarından emdikleri sütü burunlarından fitil fitil getirdiler s.11	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne Çeviri
Ihr Fleisch Ihnen, ihre Knochen mir gehören s.15	Eti sizin kemiği benim s.13	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Die Hand der schlagenden Meister stammt aus dem Paradies s.15	Dayak atan hocanın eli cennetten çıkmadır s.13	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Das Geld hat keine Angst hier, es hat Zähne s.16	Paranın korkusu yoktur burada, dişleri vardır s.14	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Der Tod ist ein schwarzes Kamel, es setzt sich vor jeder Tür nieder s.16	Ölüm kara bir devedir, bir gün her kapının önüne mutlaka ihar s.14	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Nicht mehr sehen s.17	Gözüne perde inmek s.15	Deyim	Biçim Değiştirme ve Eşdeğerlilik
Allahs Gast s.19	Tanrı misafiri s.16	Deyim	Aktarma ve Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Wir müssen Süß essen, Süß reden s.19	Tatlı yiyelim tatlı konuşalım s.16	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Du wirst ernten, was du gesät hast s.19	Ne ekersen onu biçersin s.16	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Eine Tasse Kaffee hat vierzig Jahre Freundschaft s.20	Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var s.17	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Im Gesicht ein Affe spielen s.21	Birinin yüzünde maymun oynamak s.18	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Die Sünden sollst du tragen s.22	Günahı senin boynuna s.19	Deyim	Eşdeğerlilik
Die Stimme der Liebe macht mich blind s.26	Aşkın sesi gözümü kör eder s.23	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Aus dieser Welt weggehen s.30	Tahtalıköyü boylamak s.25	Deyim	Eşdeğerlilik
Meinem Kummer helfen s.31	Derdime derman olmak s.26	Deyim	Öykünme
Ich gebe mich zum Opfer deiner Blicke s.31	Senin bakışlarına kurban olurum s.27	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Mein Herz wirft vor sich her s.32	Kalbim kendini yerden yere atıyor s.27	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Der Tod ist billig s.32	Ölüm ucuzdur s.27	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Die Wörter, die hinter dem Vorhang gesprochen, lernen s.33	Perdenin arkasında konuşulan kelimeleri öğrenmek s.28	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Vierzig Beile oder vierzig Pferde s.34	Kırk katır mı, kırk satır mı s.29	Kalıp ifade	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Der Mann das Mädchen zur Frau nehmen s.35	Adam kızla baş göz olmak s.29	Deyim	Eşdeğerlilik

Ins Gesicht hauen s.43	Okkalı bir tokat atmak s.36	Deyim	Eşdeğerlilik
Wer in den Wind spucken will, spuckt in sein eigenes Gesicht s.45	Rüzgara tüküren kendi yüzüne tükürür s.38	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Grossvater isst unreife Trauben, die Zähne vom Enkel werden stumpf s.45	Dedesi koruk yer ,torunun dişi kamaşır s.38	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Er setzt sich mit dem Teufel auf die Wolke und frisst meinen Regen s.50	Şeytanın askeri, şeytanla beraber bir bulutun üzerine binip rahmetimi yer s.42	Kalıp ifade	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Guck mal wenn dein Arsch nicht donnert, fällt auch kein Regen s.50	Beri bak hele kıçın gürlemezse yağmur da yağmaz s.42	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Ein Wort setzt das andere, und das Wort setzt dein Arsch in die Kälte s.51	Laf lafı açar Laf da götü açar s.43	Atasözü	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Ähneln s.52	Hık demiş burnundan düşmek s.44	Deyim	Eşdeğerlilik
Nicht Schaffen s.60	Çuvallamak s.50	Deyim	Eşdeğerlilik
Sehr beunruhigt sein s.73	İçine Kurt düşmek s.61	Deyim	Eşdeğerlilik
So klein sein s.75	El kadar olmak s.62	Deyim	Eşdeğerlilik
Wenn ich nur einmal so winke, finde ich 50 Bauern s.83	Elimi sallasam ellisi s.69	Deyim	Açıklama
Dein Onkel legt Eier, Du brütest sie aus s.95	Amcan yumurtladı sen de kuluçkaya yattın s.79	Deyim	Sözcüğü sözcüğüne çeviri

Emine Sevgi Özdamar'ın *Mutterzunge* adlı eserinde şaşırtıcı derecede yüksek bir atasözü, deyim ve kalıp ifade kullanımına rastlanmıştır. 21'i atasözü, 148'i deyim ve 11'i kalıp ifade olmak üzere toplam 180 kullanım tespit ettik. Eserde tekerleme, hitap ifadesi, kalıplaşmış argo ifadeler gibi ne deyim ne de atasözü özelliği taşıyan ifadeleri de kalıp ifade kısmında değerlendirdik.

Eserde kullanılan 148 deyimın çevri teknikleri bağlamında dağılımı aşağıdaki gibidir. Dört deyimde iki farklı çeviri yaklaşımı tespit edilmiştir:

- ✓ Ödünç Alma/Aktarma (Übertragen): 2 (%1,35)
- ✓ Öykünme (Nachahmung): 15 (%10,13)
- ✓ Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Wort für Wort): 68 (%45,94)
- ✓ Eşdeğerlilik (Gleichwertigkeit): 60 (%40,54)
- ✓ Açıklama (Erklärung): 5 (%3,37)

Eserde kullanılan 21 atasözünün çevri teknikleri bağlamında dağılımı aşağıdaki gibidir:

- ✓ Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Wort für Wort): 20 (%95,23)
- ✓ Eşdeğerlilik (Gleichwertigkeit): 1 (%4,77)

Eserde kullanılan 11 kalıp ifadenin çevri teknikleri bağlamında dağılımı aşağıdaki gibidir:

- ✓ Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Wort für Wort): 9 (%84,61)
- ✓ Eşdeğerlilik (Gleichwertigkeit): 2 (%15,39)

7. SONUÇ

Emine Sevgi Özdamar'ın *Mutterzunge* adlı eserindeki atasözü, deyim ve kalıp ifadelerin Türkçeye çevirisinde en çok *Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri* (Wort für Wort-Übersetzung) tekniğinin kullanıldığını görmekteyiz (99 defa /%54,39). Bu çeviri tekniğini 63 kullanımla (%34,61) *Eşdeğerlilik* tekniği takip etmektedir. *Öykünme* 15 (%8,24), *Açıklama* 5 (%2,74) ve *Ödünç Alma* 2 (%1,09) kere kullanılmıştır. Dolayısıyla eserde toplam beş (5) farklı çeviri tekniğine rastlanmıştır. Almanca ve Türkçe, farklı dil ailelerinden gelmelerinden dolayı farklı sözdizimsel yapılarla sahiptirler. Çeviri teknikleri listesinde yer alan *Yer Değiştirme* (Formwechsel) tekniği sözdizimsel yapının değiştirilmesi üzerine odaklandığı ve ele alınan örneklerin tümünde sözdizimsel değişiklik meydana geldiği için bu tekniği ayrıca ele alma ihtiyacı duyulmamıştır. Eserde *Uyarlama* (Adaptation) tekniğine ise hiç rastlanmamıştır.

Özdamar'ın 103 sayfadan oluşan *Mutterzunge* adlı eserinde toplam 180 adet deyim, atasözü ve kalıp ifade kullanımına rastlanmıştır. Bu kadar yoğun deyim, atasözü ve kalıp ifade kullanımı edebi eserlerde nadir

görülen bir yaklaşımdır. Bu 180 kullanımın %54,39'unun *Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri* yöntemine göre hedef dile aktarılması okurda yüksek oranlı bir anlaşılabilirlik durumu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu çeviri yöntemine göre hedef dile aktarılan dilsel kullanımların hedef dilde karşılıkları tam anlamını yakalayamamaktadır. Bundan dolayı, edebi çevirilerde kaynak eserde yer alan dilsel ifadelerin hedef dile sözcüğü sözcüğüne değil de eşdeğer karşılıklarıyla çevrilmesi daha faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Aslan, F. & Aksöz, A.S. (2002). Zur Übersetzung von kulturspezifischen Elementen bei literarischen Texten aus didaktischer und methodischer Perspektive. *Ege Alman Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: IV. Edebi Çeviri ve Kültür Transferi Özel Sayısı, 335 – 346.
- Asutay, H. / Çelik, J. A. (2015). "Göçmen Yazını Yazarı Emine Sevgi Özdamar'ın "Mutterzunge" Adlı Eserinde Dilsizlik Sorunsalına Bakış" *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık*, Cilt 17, sayı 2, s. 281-294.
- Balcı, U. (2017). *Migrantenliteratur im DAF-Unterricht*. AV Akademikerverlag, Saarbrücken.
- Ekiz, T. (2007). Avrupa Türk Edebiyatı ve bir temsilcisi: Emine Sevgi Özdamar. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences Sayı*: 7, s. 33-47.
- Kocadoru, Y. (1997). *Zwischen Ost-Westlicher Ästhetik, Deutschsprachige Literatur von Türken*. Birlik Ofset, Eskişehir.
- Kocadoru, Y. (2003). *Geçmişten Günümüze Almanya'da Almanca Yazan Türkler ve Emine Sevgi Özdamar*, Eskişehir: Rema Matbaacılık.
- Kocadoru, Y. (2004). "Die dritte Generation von türkischen Autoren in Deutschland – neue Wege, neue Themen," in: *Die andere Deutsche Literatur, Istanbul Vorträge*, Hrsg.: Durzak, Manfred & Nilüfer Kuruyazıcı (Würzburg: Königshausen&Neumann Verlag), S.134-139.
- Kuruyazıcı, N. (1990). "Stand und Perspektiven der türkischen Migrantenliteratur unter dem Aspekt des ‚Fremden‘ in der deutschsprachigen Literatur," in: *Begegnung mit dem „Fremden“, Grenzen-Traditionen-Vergleiche. Akten des VII. internationalen Germanisten-Kongress, Tokyo 1990*, Hrsg.: Iwasaki, Eijiro (München: Iudicium Verlag), S. 93-100.
- Lange, A. (1996). *Migrationsliteratur-Ein Gegenstand der interkulturellen Paedagogik?*, Frankfurt: IKO Verlag.
- Özdamar, E. S. (2002). *Mutterzunge*. 2.Auflage. Rotbuch Verlag, Berlin.
- Öztürk, A. O. (2001). *Almanya Türküleri; Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü / Öncü Kolu*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Rösch, H. (1992). *Migrationsliteratur im interkulturellen Kontext. Eine didaktische Studie zur Literatur von Aras Ören, Aysel Özakin, Franco Biondi und Rafik Schami*, Frankfurt: IKO Verlag.
- Tekinay, A. (1997), "In drei Sprachen leben," in: *Denn du tanzt auf einem Seil; Positionen deutschsprachiger MigrantInnenliteratur*, Hrsg.: Fischer, Sabine & M. McGowan, (Tübingen: Stauffenburg Verlag), S.27-33.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri. Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yano, H. (2007). „Migrationsgeschichte,“ in: *Interkulturelle Literatur in Deutschland. Ein Handbuch*, Hrsg.: Chiellino, Carmine (Stuttgart: J.B. Metzler Verlag), S. 1-17.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci. Multilingual*.
- Yıldırım A. /Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Zengin, D. (2016). *Edebi Çevirinin Özellikleri*. Tiydem Yayıncılık, Kayseri.